

SLÄNGPOLSKA FRÅN GOTLAND

Upptecknad av *Aug. Fredin*.

Bland de många danser, som den gotländska befolkningen, både gammal och ung, med liv och lust övade, var *polskan* den mest omtyckta. Den var gotlänningarnas hedersdans vid bröllop och andra högtidliga tillfällen, den var deras huvuddans vid varjehanda andra glada samkväm, såsom vid »sletkalsgildar» (slätteröl); vid »ating», då man samlades för att hjälpa en släkting eller granne att täcka sitt ladugårdstak med den gotländska myragen; vid barndop, »bidningskalas» (bjudningskalas), lekstugor och andra tillfällen. Varhelst man dansade, var polskan outhärlig. Under den tidrymd, polskan var så populär, gick nästan all folklig tondiktning ut på att skapa vackra polskemelodier. Vad de gamla bondspelmännen, ja stundom även mera musiklärd personer tänkte och kände, gav sig under nämnda tid uttryck i dels glättiga, dels vemodsfulla melodier, men nästan alltid i — polsketakt. De svårare mollpolskemelodierna begagnades visserligen även på sina håll att dansa efter, men då deras innehåll och skönhet förlorade på att föredragas i så rask takt och hurtigt tempo, som denna livliga dans kräver, spelades de på många ställen icke till dans, utan endast »för att höra på». Durpolskemelodierna däremot utfördes mest till dans och föredrogs med skarpt markerad takt och rytm.

Dansen polska utfördes olika på olika ställen och av olika åldrar, mest parvis, men rätt ofta av flera par tillsammans.

I den s. k. *enkla* polskan, som utfördes av ett par, höllo de dansande antingen varandra i händerna, stundom med utsträckta, stundom med böjda armar, eller ock höllo de med en hand vardera varandra om livet, och de andra händerna höllos tillsammans något upplyftade med böjda armar. Svängningen skedde på senare tid alltid åt höger (»dansä ret»). Men i äldre tider (i slutet av 1700-talet) svängdes vid reprisombyte även åt vänster (»dansä avutt»), under det man i båda fallen trippade på tårna eller fotens främre del (börjande med högra foten) i takt med polskemelodiernas åttodelar. Svängningen skedde runt om, oavbrutet på samma ställe, där man började dansen. Det dansande par, som icke kunde hålla sig på samma plats (mitt i stugan), där de begynte dansen, utan vacklade än hit, än dit, stundom upp till spegeln, stundom ned till dörren, blev av det övriga sällskapet alldeles utskrattat.

De äldre, makliga gubbarna, orkade stundom ej trippa¹ åttodelarna, utan markerade endast fjärdedelarna (»ga u dansä»); men det oaktat kunde de med detta danssätt »sno» i så stark fart, att även den

mest danslystna flicka, som av dem fördes, kunde få trippa sig belåten. Vid lekstugor och mindre högtidliga tillfällen utbytte ofta gossarna (karlarna) under en och annan takt trippandet mot stampande (med hela fotsulan och klacken), ävenledes då markerande åttodelarna.

På en del ställen brukade även glada gossar, sedan de bjudit upp en flicka, fatta henne med högra armen om livet och endast med denna arm »hålla fast» henne, under det hans vänstra arm var fri och utstående. På detta sätt svängde de ganska vidlyftigt omkring under de två första takterna av reprisen, därvid endast markerande fjärdedelarna. Därefter fattade de även med de hittills fria händerna om varandras liv och snurade raskt om, men »trippade» då alltid åttodelarna. Jag tror, att detta sätt att dansa icke får betraktas såsom något särskilt slag av polska. För min del anser jag detta fria svängande de två första takterna endast såsom en förberedelse eller inledning till den egentliga polskan, som gjorde det lättare att komma på takten (»kumm pa takti»), såsom de brukade säga.

Enligt gamla personers berättelser och förevisningar, däribland min farmor, som var född 1796 och dog vid 84 års ålder, skulle man för hundra år sedan och troligen ännu längre tillbaka i tiden, icke dansat polskan alldeles så, som jag här beskrivit, vilken beskrivning gäller för 1800-talet. Då markerades icke alla åttodelarna i takten, utan endast på första fjärdedelen trippades åttodelar, den första åttodelen med högra, den andra med vänstra foten (så som förut beskrivits); andra fjärdedelen markerades med högra foten, och under det tredje fjärdedelen spelades i takten, hoppade man så att säga jämfota ett hopp med båda benen; samtidigt med detta hopp böjde man knäna mycket mera än i de två första fjärdedelarna av varje takt. Under hela tiden svängdes åt höger, så länge en repris speltes, men vid reprisombyte svängdes åt vänster med markering och åtbörder på samma sätt, som då man dansade till vänster. Jag vill söka åskådliggöra, vad jag här sagt om de gamles sätt att dansa polska, genom att anföra de två första takterna av följande gamla polska med ord:

3/4 »Spel-mannen spe - lar, | al - la ska dan - sa | o. s. v.»
 h. v. h. v.h. h. v. h. v.h.

Flera par kunde också tillsammans utföra denna dans (»dubbel polska»). Sedan ett par uppjudit ett, två eller tre par till gemensam dans, bildade alla tillsammans en ring, som hölls ihop genom att man bjöd armarna åt de närmast stående, varefter t. ex. »goss-

¹) »Trippa i åttodels takt», d. v. s. man vrider sig på högra och vänstra fotens främre delar ömsevis, i takt med polskans åttodelar.

sarna» sammanflätade sina händer med de mitt emot stående »flickornas». Sedan alla nu förvissat sig om att de hade riktigt säkert tag, snurrade hela klungan om i rask fart på samma sätt, som beskrivet är om den enkla polskan.

I »disciplinerat» lag dansade aldrig mer än ett par i sänder, och alltid i bestämd tur och ordning. På senare tider urartade även denna sed, så att man kunde få se hela golvet fullt av dansande par, som samtidigt svängde dels parvis, dels i klungor (enkla och dubbla polskan), så långt utrymmet medgav. Under de gamla spelmännens dagar hände det aldrig. Man höll sträng och faderlig uppsikt över att allt måtte ordentligen tillgå.

Denna folkdans, så enkel och föga omväxlande, kunde dock, där den utfördes med behag, liv och lust, te sig ganska imponerande, i synnerhet vid ett ståtligare bondbröllop. Där börjades alltid dansen med minst tre, stundom fyra officiella skyldighetsdanser, vilka voro polskor. Den första var »skaffarepolskan», då skaffarefar och skaffaremor, skaffaredrängen och skaffarepigamåste dansa (eller ock lega för sig). Den andra hette »ungmansdrängspolskan», då dansade ungmansdrängarna och brudpigorna (marskalkarna och tärnorna). Den tredje hette »brudpolskan», då brudgummen och bruden, bruttebonden och bruttöverskan dansade med varandra. Den fjärde officiella polskan som å vissa orter

spelades, hette »kunämädrus» polska. Då skulle »kunämädrus» (den närmaste och mest ansedda kvinnliga släktingen i huset) dansa med närmaste och mest ansedda manliga släktingen i brudehuset. Huru det tillgick vid dessa danser, skildras av C. J. Bergman i »Gotländska skildringar och minnen» å sid. 258—260 under rubriken »bondbröllop», i A. Th. Snøboms »Gotlands land och folk» å sid. 339, 340 samt utförligast hos N. Lithberg i Fataburen 1911, sid. 153 ff.

Om gotländska polskans ålder kan jag icke bestämt upplysa. Vid flera tillfällen alltifrån barnåar hörde jag av framstående personer, att den har dansats här på ön ungefär tvåhundra år. Min nyss omnämnda farmor omtalade flera gånger för mig, att hennes farmor hade sjungit polskor och dansat för henne. Dessa polskor hade hon åter i sin ordning lärt av sina föräldrar och så vidare. Men hur långt tillbaka i tiden de spelats och dansats här, kan jag ej bestämt säga. Visserligen påstod en gubbe i Hablingbo, att åtskilliga polskor, som han spelade, voro minst 250 år, men huruvida detta påstående äger grund, vill jag ej avgöra.

Angående polskans förekomst kan jag däremot bestämt säga, att den varit allmän överallt på ön, från Fårö till Hoburgen, från Östergarn till Västergarn, många bevis finnas härpå. Ett säkert sådant är, att det finnes kända polskospelare och polskekompositörer från alla delar av Gotland.

SLÄNGPOLSKA FRÅN GOTLAND

I.

The first part of the piece, marked 'I.', consists of six staves of music. The first two staves are the melody, written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a 3/4 time signature. The melody begins with a quarter note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth and sixteenth notes. The third staff is a complex rhythmic accompaniment featuring a continuous stream of sixteenth notes. The fourth and fifth staves continue the melody, with the fifth staff ending in a double bar line. The sixth staff is another complex rhythmic accompaniment, mirroring the style of the third staff.

II.

The second part of the piece, marked 'II.', consists of six staves of music. The first two staves are the melody, written in a treble clef with a key signature of two sharps (D major) and a 3/4 time signature. The melody begins with a quarter note D4, followed by a quarter note E4, and then a series of eighth and sixteenth notes. The third staff is a complex rhythmic accompaniment featuring a continuous stream of sixteenth notes. The fourth and fifth staves continue the melody, with the fifth staff ending in a double bar line. The sixth staff is another complex rhythmic accompaniment, mirroring the style of the third staff.